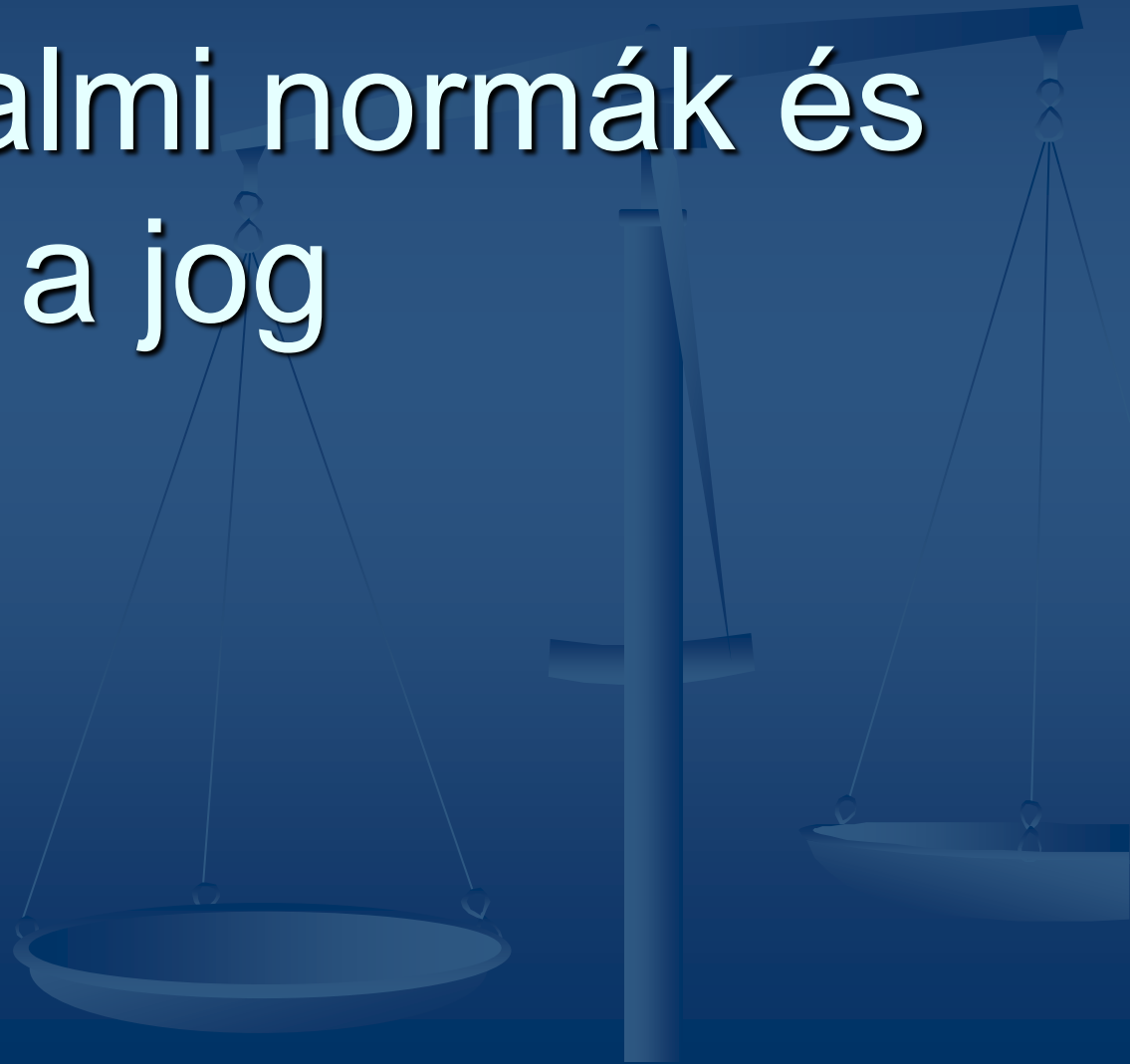

JOGI ALAPISMERETEK

Dr. Hegyi Zsuzsanna
Klinikai szakoktató

A társadalmi normák és a jog

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

1. A tudomány fogalma, rendszere

A tudomány: a természet, a társadalom és a megismerés objektív összefüggéseiről, fejlődéstörvényeiről felhalmozott ismeretek és következtetések rendszerezett összessége, a valóságot adekváтан tükröző ismeretek rendszere.

A tudomány rendszer

mert elemekből épül fel:

- tudományos fogalmak
- tudományos törvények
- tudományos hipotézisek

mert az egyes tudományágak rendszert alkotnak:

- *természettudományok* (tárgyuk a természeti jelenségeket átható törvényszerűségek, a természet objektív összefüggéseinek vizsgálata)
- *társadalomtudományok* (tárgyuk a társadalmi együttélés objektív törvényszerűségeinek vizsgálata)

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

2. Az állam- és jogtudományok helye a tudományok rendszerében

Az állam- és jogtudomány társadalomtudomány

Tárgya:

- az állam és a jog objektív törvényszerűségeinek
- e fogalmak tartalmának és formáinak
- az állami és jogi jelenségek más társadalmi jelenségekkel való kölcsönhatásának vizsgálata

Belső tagozódása:

- általános állam- és jogtudományok (állam- és jogbölcselet, egyetemes állam- és jogtörténet, nemzeti állam- és jogtörténet)
- ágazati állam- és jogtudományok (pl. büntető jog, magán jog)

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

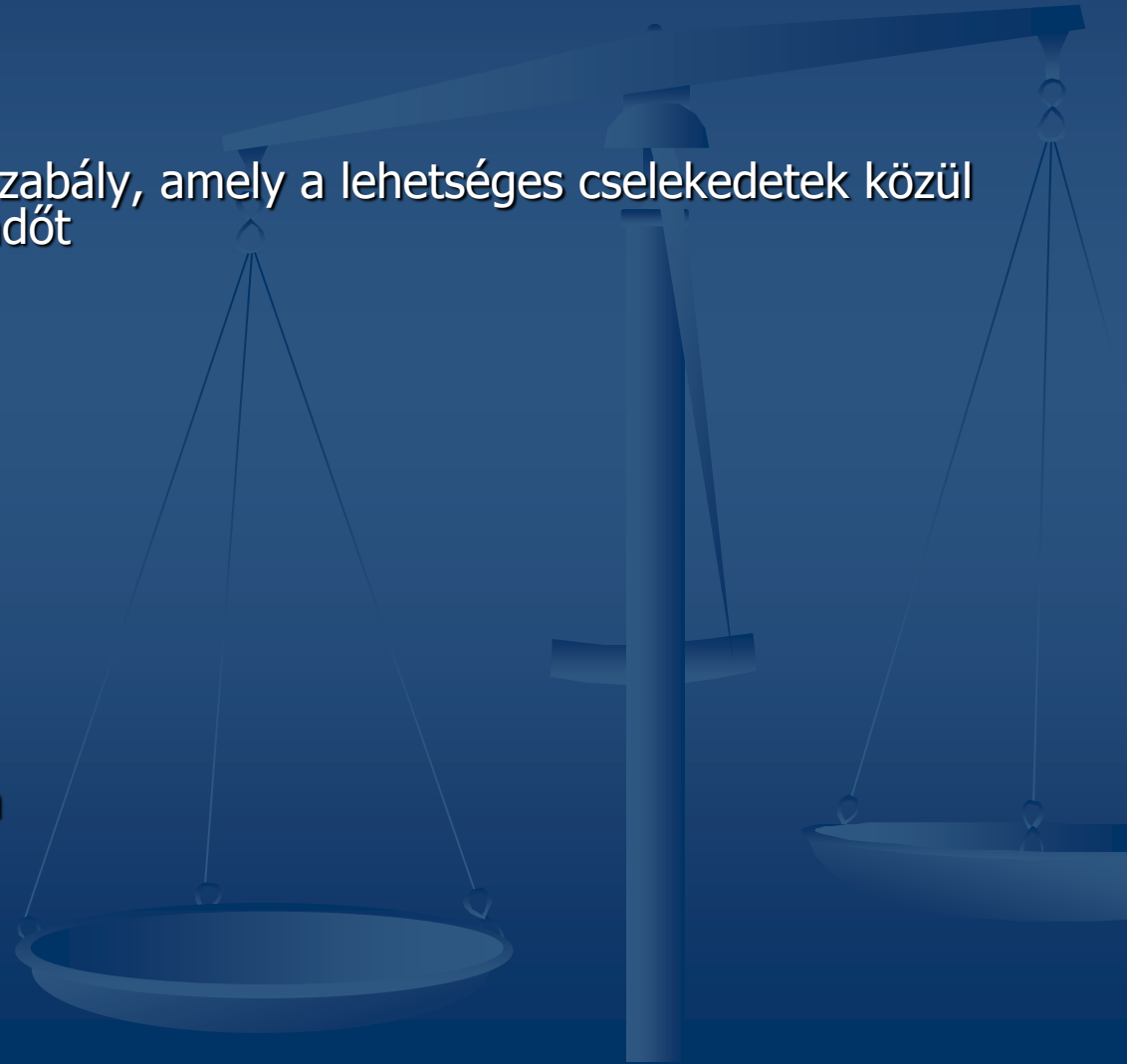
3. A normák

3.1. A társadalmi norma

3.1.1. fogalma: magatartási szabály, amely a lehetséges cselekedetek közül előírja a helyeset, a követendőt

3.1.2. típusai:

- szokásnorma
- erkölcsi norma
- vallási norma
- jogi norma
- illem
- divat
- szakmai-technikai előírások
- politikai és szervezeti norma

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

3.1.3. A társadalmi normák közös jellemzői:

- **Érvényesség** (a társadalmi együttélés eredményeként a közösség életét szabályozó normákat adott körben be kell tartani)
- **Általánosság** (a címzettek számára egyenlően állapítja meg a magatartás zsinórmértékét)
- **Ismételtség** (sosem egyszer előforduló eseményre vonatkozik)
- **Hipotetikus szerkezet** (a norma érvényesülésére meghatározott feltételek esetén kerül sor)
- **Normativitás** (a norma a jövőre irányul, s visszatérően követni kell)
- **Szankció** (a norma érvényesülését kényszer biztosítja)
- **Reciprocitás** (jogosultságok és kötelezettségek kölcsönössége)
- **Értékviszony** (a követendő magatartás tételezésével értékelést fejez ki)

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

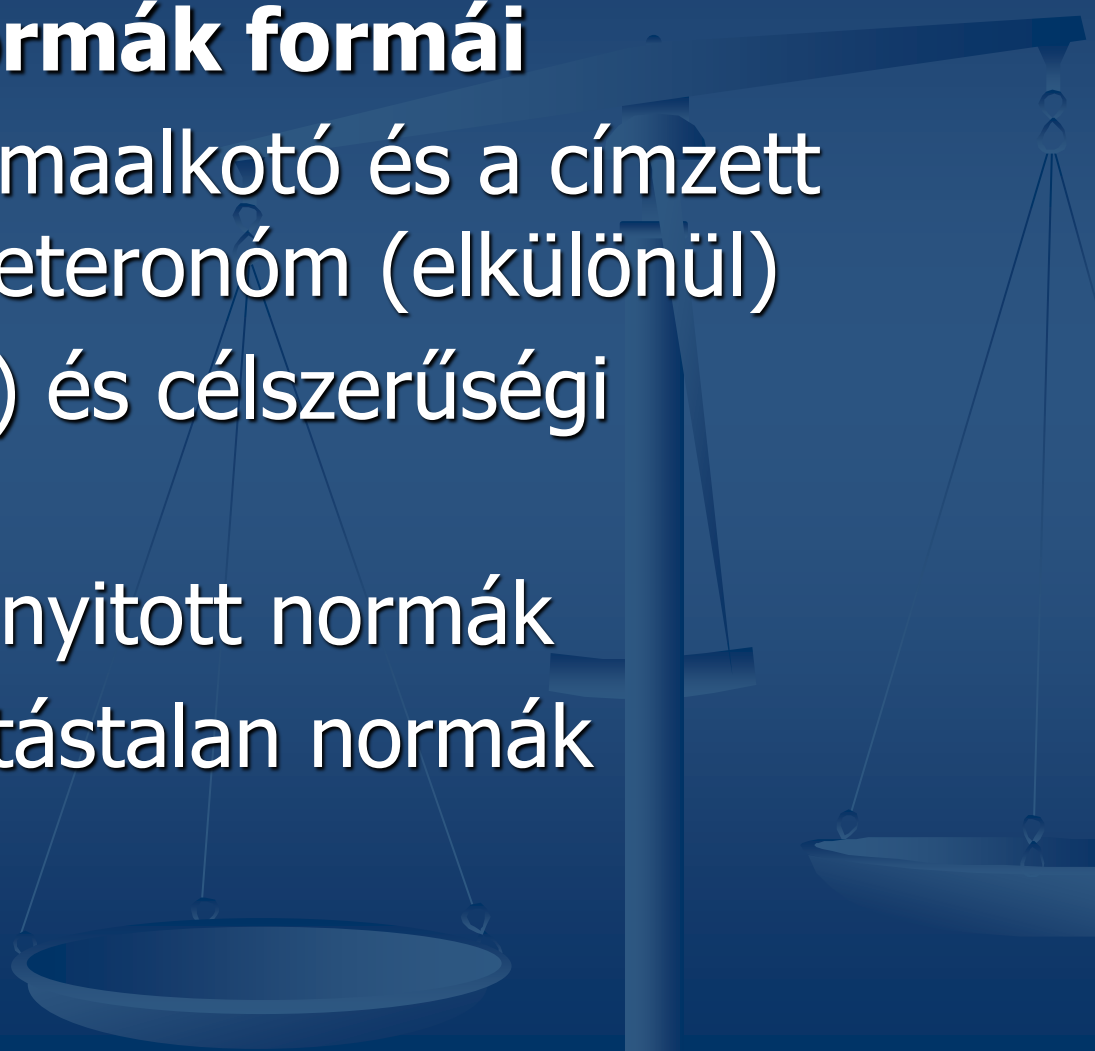
3.1.4. A társadalmi normák szerkezeti elemei

- a magatartás leírása (megfogalmazása)
- a magatartás normatív minősítése (tilos, kötelező)
- a normasértés következményeinek leírása (szankció)

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

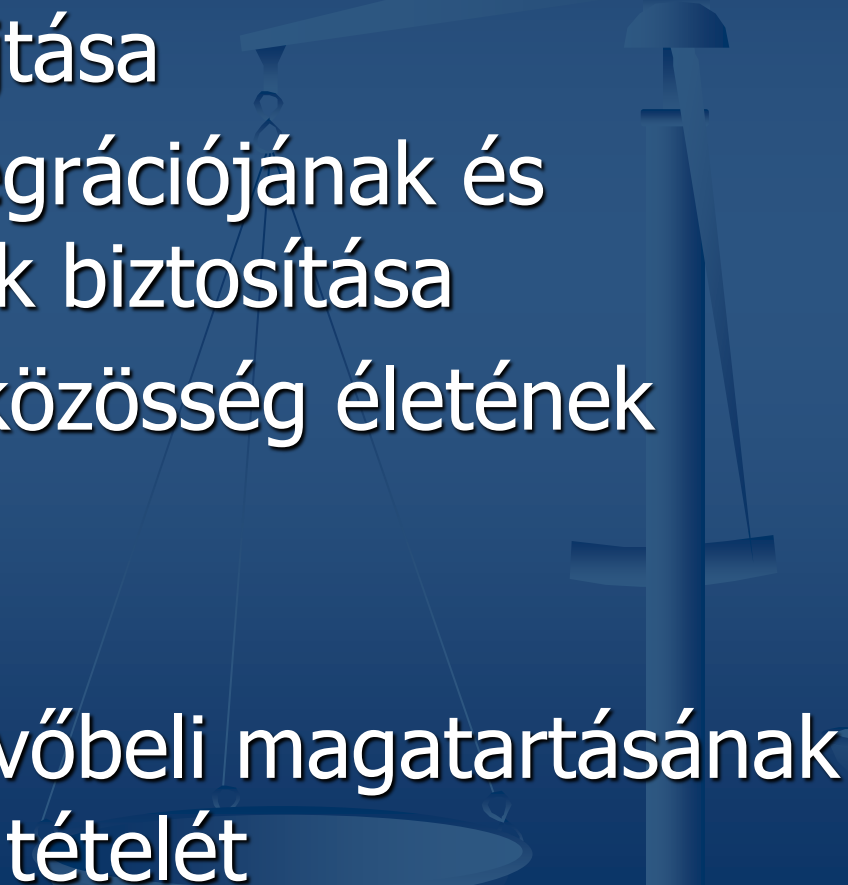
A társadalmi normák formái

- Autonóm (a normaalkotó és a címzett egybeesik) és heteronóm (elkülönül)
 - Elvi (érdektelen) és célszerűségi (érdektartalmú)
 - Zárt normák és nyitott normák
 - Hatékony és hatástalan normák
-

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

3.1.5. A normák funkciói:

- információ nyújtása
 - a közösség integrációjának és kooperációjának biztosítása
 - az egyén és a közösség életének stabilizálása
 - értékmérés
 - segíti mások jövőbeli magatartásának kiszámíthatóvá tételét
-

Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

3.2. A jogi norma

3.2.1. *fogalma*: a társadalmi norma egy sajátos fajtája

3.2.2. *sajátos jellemzői* magatartási szabály

- általános jellegű
- kötelező erejű
- állam vagy áll.-i szerv alkotja, s biztosítja érvényesülését

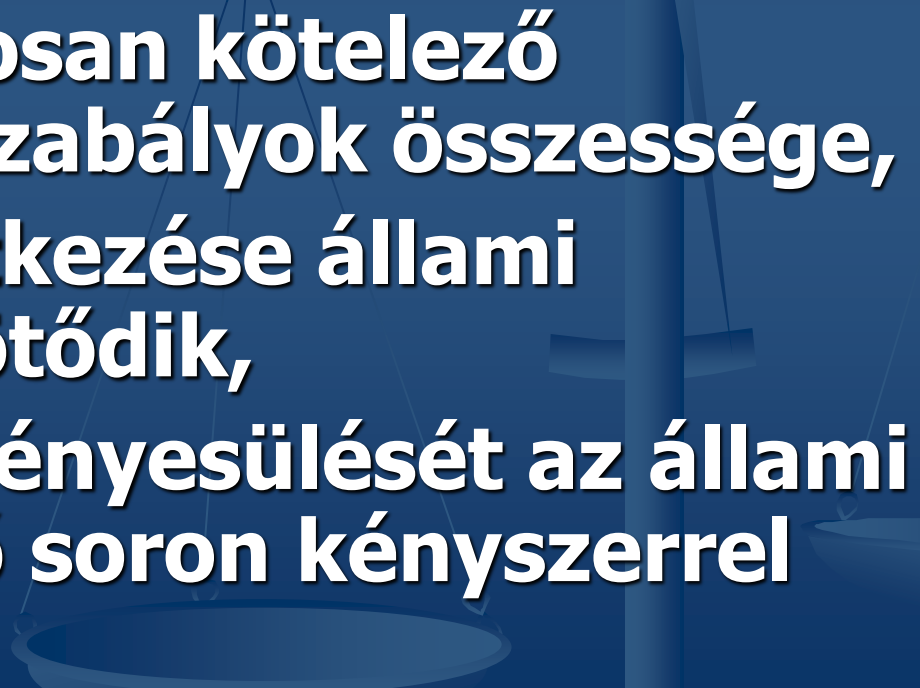
3.2.3. *funkciói*

- integratív funkció
- konfliktus megoldó funkció (bíróságok)
- közreműködés a társadalom tudatos alakításában, tervezésében

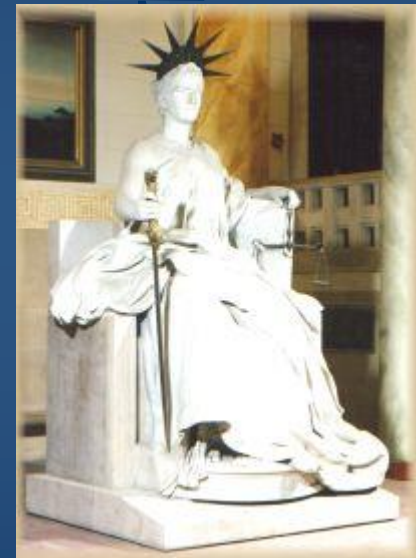
Jogi alapismeretek

1. A társadalmi normák és a jog

4. A JOG

- **Olyan általánosan kötelező magatartási szabályok összessége,**
 - **amelyek keletkezése állami szervekhez kötődik,**
 - **s amelyek érvényesülését az állami szervek végső soron kényszerrel biztosítják.**
-

JUSTITIA

A JOGKÉPZŐDÉS

Jogi alapismeretek

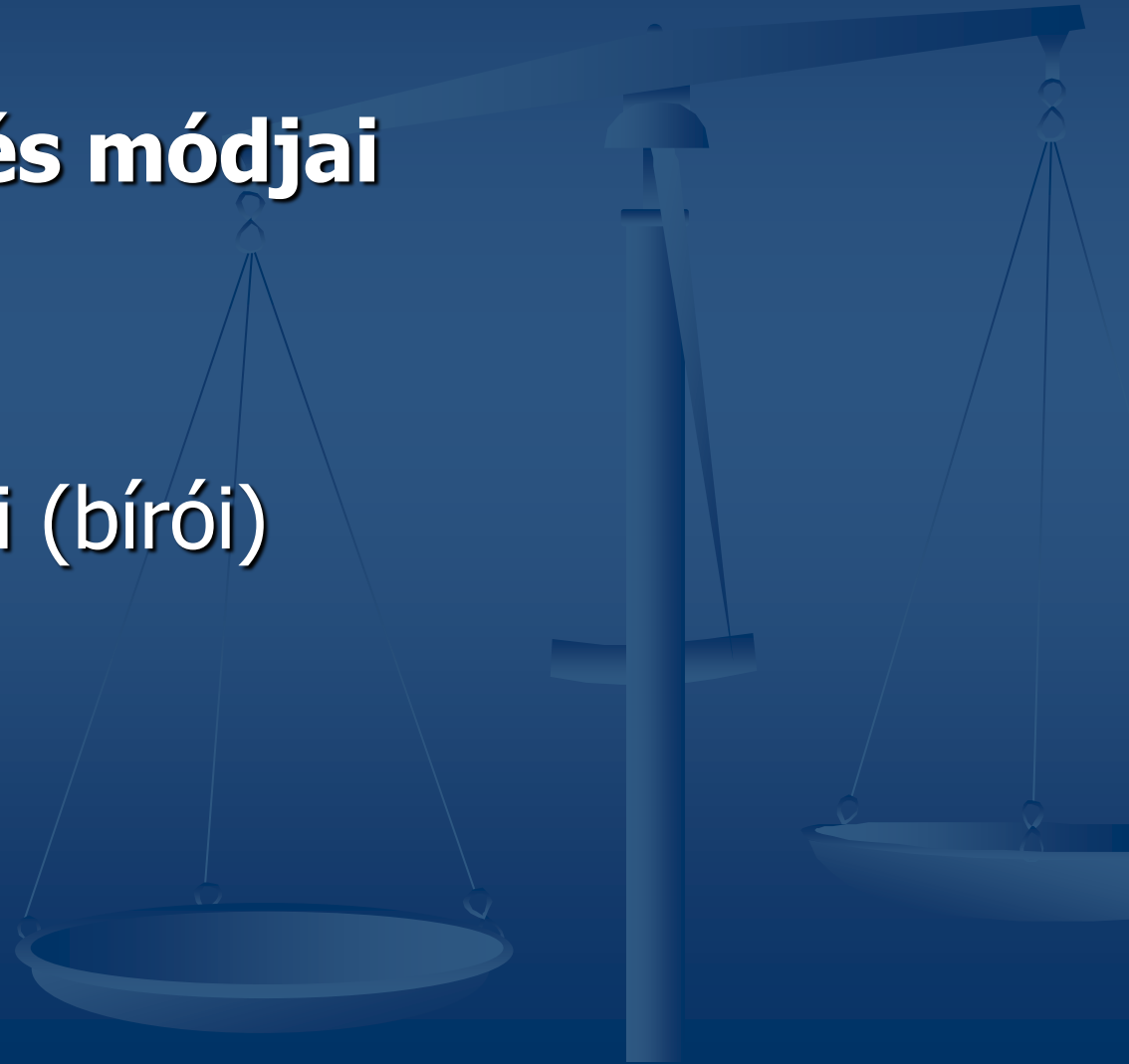
2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

2. A jogképződés módjai

2.1. szokásjogi

2.2. jogalkalmazói (bírói)

2.3. jogalkotói

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

2.1. A szokásjogi jogképződés

- a jogképződés legősibb módja
- folyamata: a szűkebb vagy tágabb közösségek együttélése során kialakult szokásnormát az állam elismeri, szankcionálja (*pl. áldomás – Tripartitum*)
- a szokás szokásjoggá alakulása történeti folyamat eredménye
- elsősorban a bíróságok adhattak elismerést konkrét ügyek eldöntése során bizonyos szokásoknak (*pl. menyasszonytáncsal összetáncolt pénz*)

A szokásjogtól meg kell különböztetni a jogszokást:

- a jogszokás a jogalkalmazói gyakorlat szokássá válása
- a társadalom tagjainak jogi jellegű szokásai (*pl. jegyesség, alku*)

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

2.2. A jogalkalmazói (bírói) jogképződés

- Alapvető vonása, hogy a jogalkalmazó a társadalmi viszonyoktól a jogi normához egy meghatározott konkrét eset kapcsán jut el
- A konkrét jogeset eldöntésének folyamatában és annak eredményeként alkotja az új jogi normát
- A jogalkalmazó a **konkrét, egyedi** esetekre koncentrálnak: a jogi norma tartalmát a társadalmi egyediség alkotja (nem a tipikus, hanem az egyedi a hangsúlyos)
- E jogalkalmazó egy individuális tényállást akar eldönteni
- A jogalkalmazás jellemzője az ex post facto szabályozás
- Rendkívül hajlékony, a társadalmi változásokhoz gyorsan igazodik
- E jogképzés kevésbé rögzített, szilárd.

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

3.3. A jogalkotói jogképződés

- A jogalkotói jogképződés lényege a jogalkotói (törvény és rendeletalkotói) hatáskörrel felruházott apparátus jogképző munkája (pl. 1993. évi III. törvény).
- A jogalkotó tevékenysége eleve jogi normák létrehozására irányul (nem „melléktermék”).
- Jövőbeni és előre történő szabályozás
- Az alkotott jogszabály jellemzője: szilárdsága, rögzítettsége
- Absztrakt (elvonatkoztat az egyedi, esetleges mozzanatoktól)
- Általános (az adott viszonyokat és a bennük megnyilvánuló emberi magatartásokat általánosságukban igyekszik megragadni, a legáltalánosabb, legjellegzetesebb vonásokat sűrítve és koncentráltan fejezi ki, teszi a jogi norma tartalmává).

A JOGFORRÁSOK

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrás fogalma

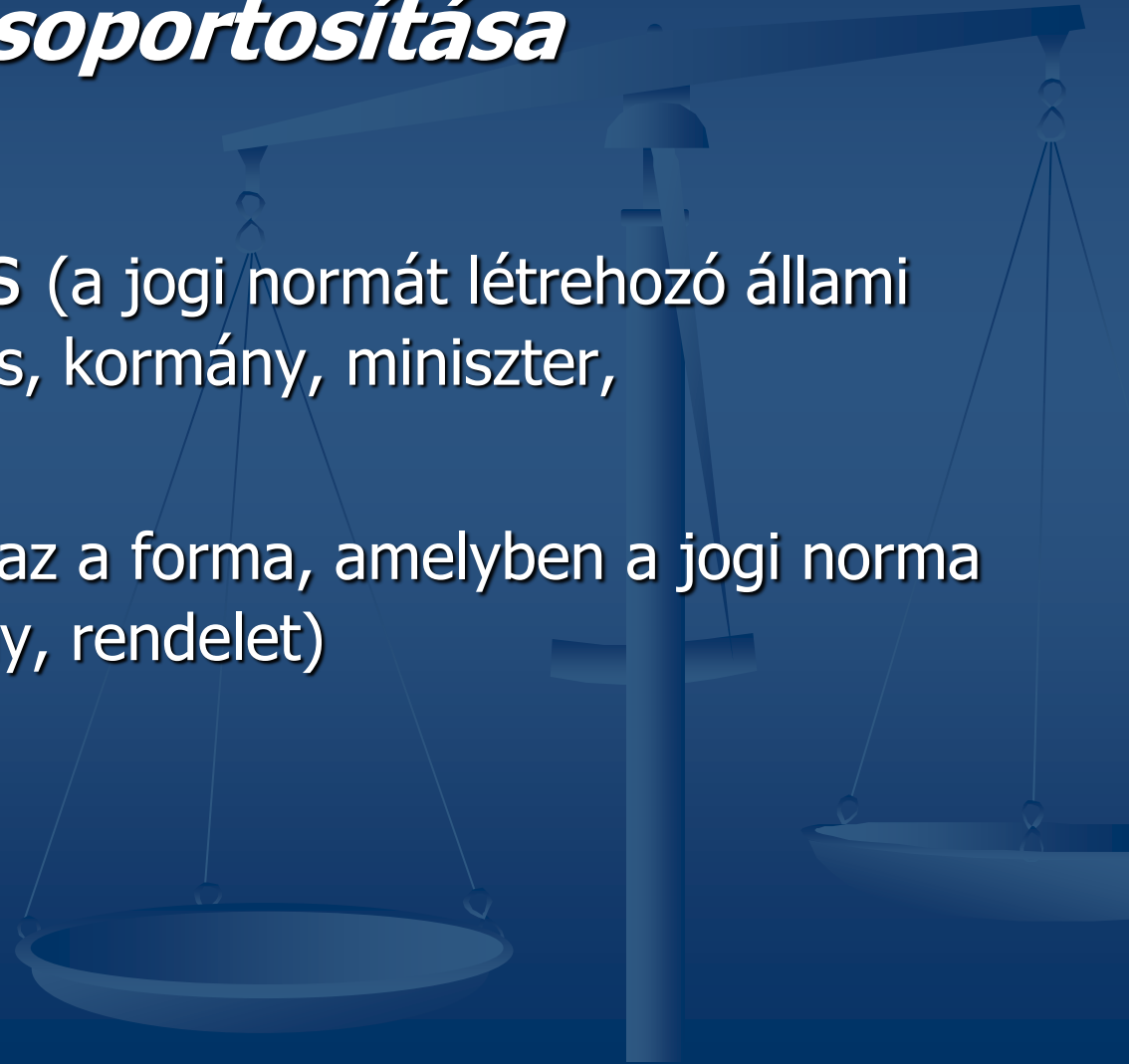
- A jogforrás olyan jogi forma, amelyből megismerhetők a jogalanyok jogai és kötelezettségei.
- A jogi normák keletkezésének két lényeges vonatkozására utal:
 - jogalkotói hatáskörre
 - a jog megjelenési formáira

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások csoportosítása

- Anyagi jogforrás (a jogi normát létrehozó állami szerv pl. országgyűlés, kormány, miniszter, képviselőtestület)
- Alaki jogforrás (az a forma, amelyben a jogi norma megjelenik pl. törvény, rendelet)

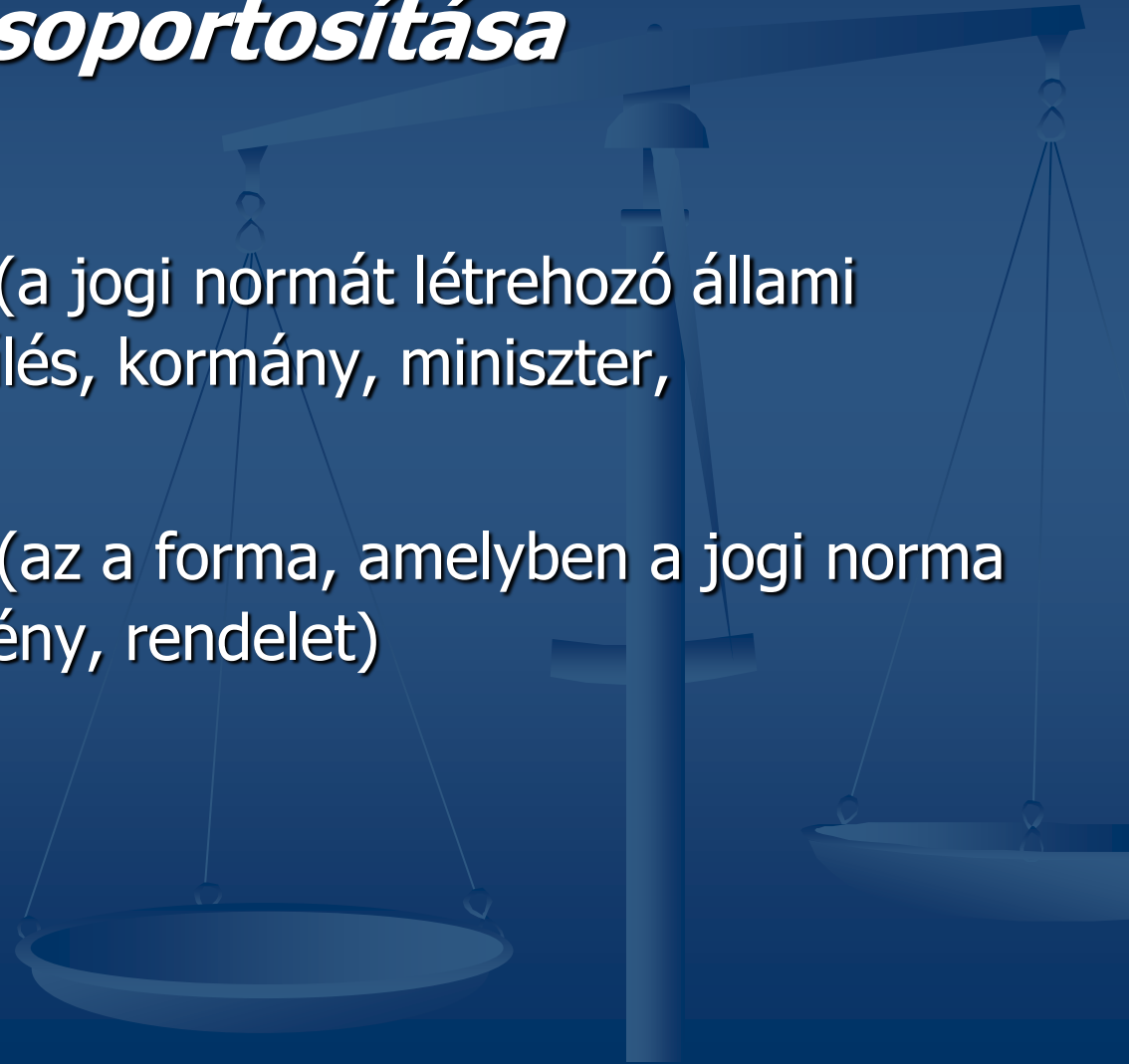

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások csoportosítása

- **Belső jogforrás** (a jogi normát létrehozó állami szerv – pl. országgyűlés, kormány, miniszter, képviselőtestület)
- **Külső jogforrás** (az a forma, amelyben a jogi norma megjelenik – pl. törvény, rendelet)

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások csoportosítása

- Elsődleges jogforrás (maga a jogalkotó hatalom, az állam, a jog ősforrása pl. törvény)
- Másodlagos jogforrás (minden más, az elsődleges jogforrásból táplálkozó jogforrás – pl. helyi önkormányzati rendelet)

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások csoportosítása

- **Formális jogforrás** (a kötelező jogi dokumentumokban megjelenő, artikulált szöveges formájú jogforrás pl. precedens)
- **Nem-formális jogforrás** (nélkülözi az írott formát, jogilag mégis szignifikáns anyag, mert bírósági döntés alapulhat rajta pl. méltányosság)

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások csoportosítása

- Írott jogforrás (az állam jogalkotó szervei által létrehozott és általános kötelező magatartásszabály formájában kifejezett jogszabály pl. törvény, rendelet)
- Nem-írott jogforrás (az állam jogalkalmazó szervei döntéseiben keletkezett jog pl. jogalkalmazói döntés, amely az ismétlődő követés, ill. kikényszerítés és az állam jogalkotó szerveinek hozzájárulása révén általánosan kötelező jogi szabállyá válik – szokásjog, bírói jog).

Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások hierarchiája

- Hierarchia = alá-fölérendeltségi viszony
- Jogforrási hierarchia = a jogforrások alá-fölérendeltségi viszonya az adott állami jogforrási rendszerben.
- Következménye = az alacsonyabb szintű jogforrások rendelkezései nem állhatnak ellentétben a magasabb szintű jogforrásokban foglaltakkal.
- Ha mégis: az alacsonyabb szintű jogforrás rendelkezései érvénytelenek.

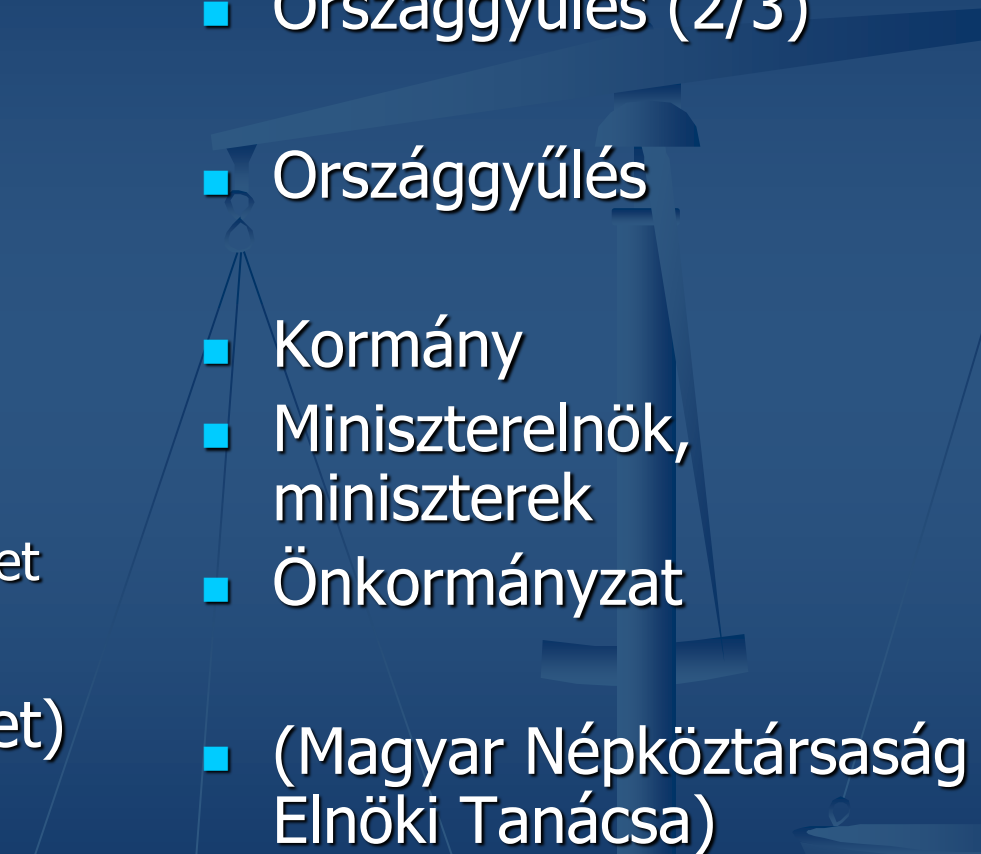
Jogi alapismeretek

2. A jogforrások. (A jogképződés módjai. A jogforrás fogalma, fajai. A jogforrások hierarchiája.)

A jogforrások történeti fejlődése

- **Szokásjog** (ókori és középkori jogrendszerben a jog első megjelenési formája, uralkodó jogforrás, de már jelen vannak a törvényi és bírói jogképződés előképei is – pl. Urukagina „reformjai”, Codex Hammurabi, Sachsenspiegel, Schwabenspiegel, Tripartitum)
- **Jogalkalmazói jog** (pl. római jogfejlődésben a ius honorarium, azaz a praetoralkotta szabálycsoport is jogforrássá vált, az angol jogfejlődés: a precedensrendszer, a common law)
- **Jogalkotói jog** (a polgári társadalom az új követelményeknek eleget tevő, általánosságánál, szilárdságánál, hozzáférhetőségénél fogva a valamennyi állampolgár számára azonos, általános érvényű jogi szabályozást tartotta fontosnak, s a törvényt emelte a jogforrási hierarchia csúcsára pl. Code Civil – kontinentális jog)

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG JOGFORRÁSI HIERARCHIÁJA

- Alaptörvény
 - Törvény
 - Rendelet
 - Kormányrendelet
 - Miniszteri rendelet
 - Önkormányzati rendelet
 - (Törvényerejű rendelet)
 - Országgyűlés (2/3)
 - Országgyűlés
 - Kormány
 - Miniszterelnök, miniszterek
 - Önkormányzat
 - (Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa)
-

A JOGSZABÁLY

NORMA – JOGI NORMA

A társadalmi norma magatartásszabályt jelent, mely a lehetséges magatartási formák közül a helyeset, a követendőőt adja meg és az előírás be nem tartása esetén hátrányos jogkövetkezményeket helyez kilátásba.

A jogi norma egy speciális társadalmi norma, amely

- mindenkire általánosan kötelező
- általában az állam alkotja
- érvényesülését is az állam biztosítja

JOGSZABÁLY

A jogszabály, általános, mindenkire kötelező norma, amelyet az állam alkot és az állam biztosítja az érvényesülését is.

A jogszabály szerkezeti elemei:

- Hipotézis: feltétel, tényállás
- Diszpozíció: rendelkezés
- Szankció: jogkövetkezmény

A JOGSZABÁLYOK FAJTÁI

- A hipotézisben kifejezett magatartás szerint

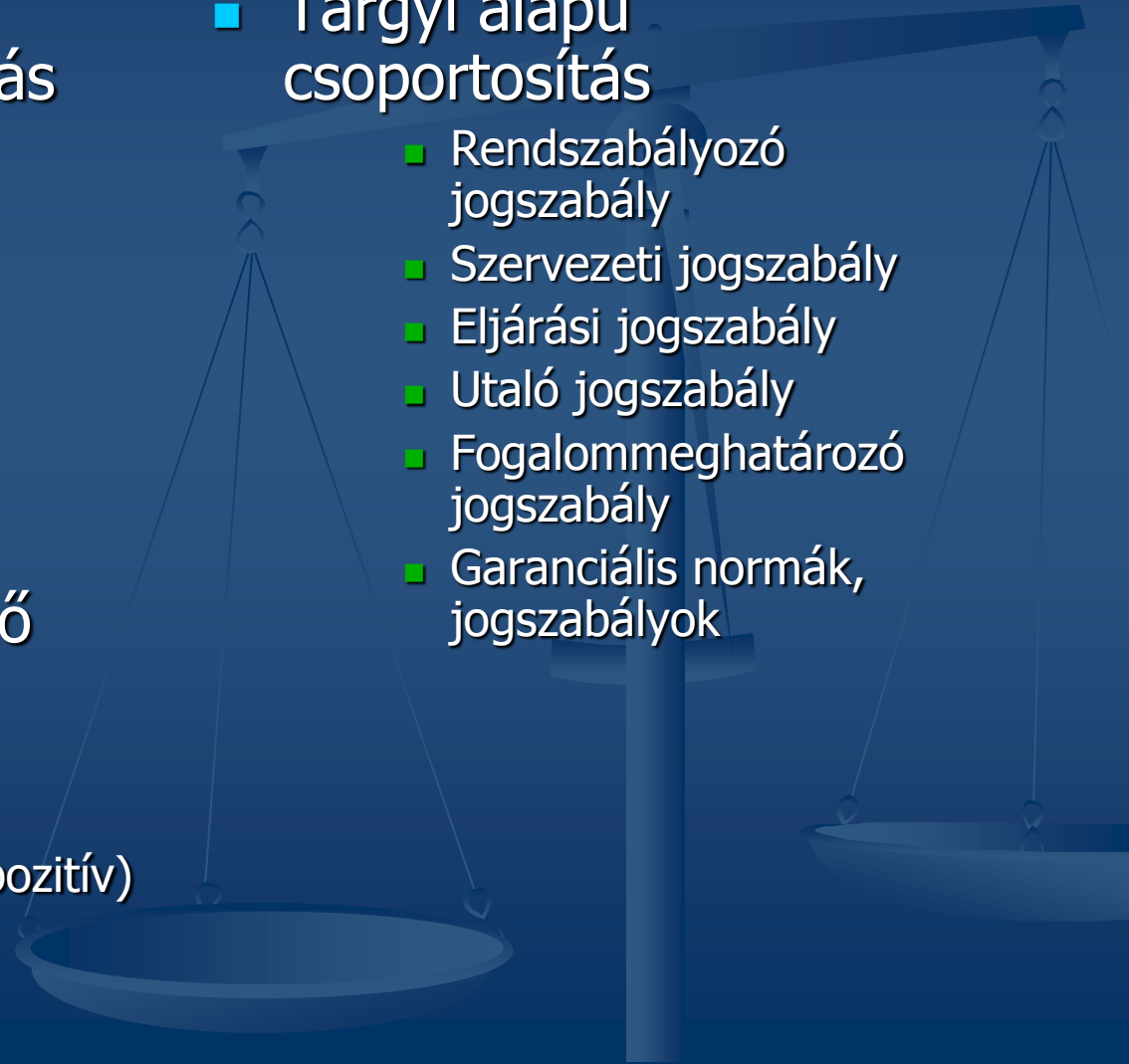
- Parancsoló
- Tiltó
- Engedő

- A jogszabályban meghatározott magatartás kötelező volta szerint

- Mindig kötelező (kategorikus)
- Megengedő (diszpozitív)

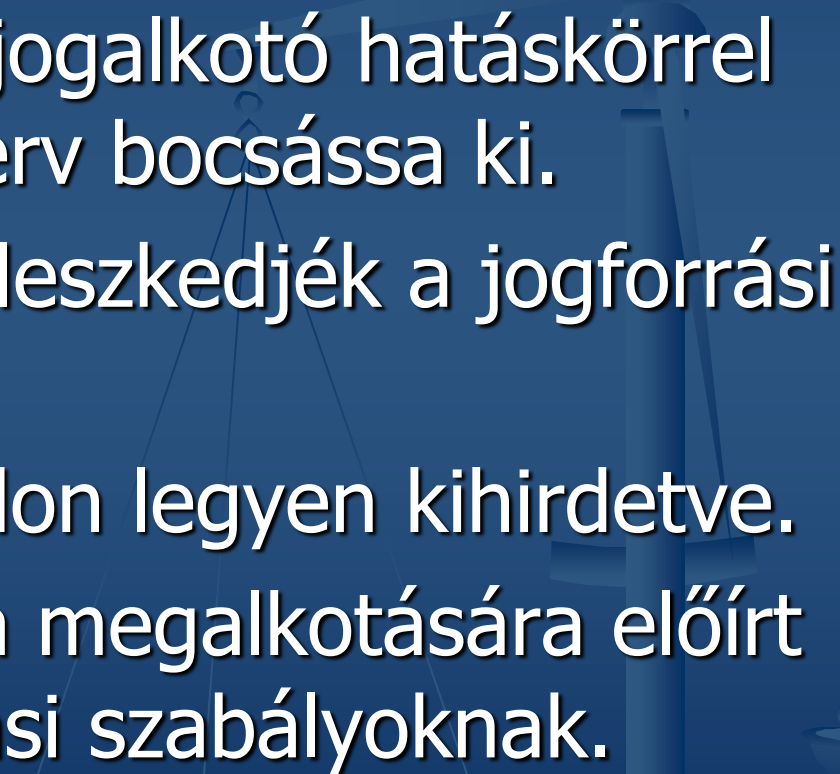
- Tárgyi alapú csoportosítás

- Rendszabályozó jogszabály
- Szervezeti jogszabály
- Eljárási jogszabály
- Utaló jogszabály
- Fogalommeghatározó jogszabály
- Garanciális normák, jogszabályok

A JOGSZABÁLYOK ÉRVÉNYESSÉGE

Négy feltétele van:

1. A jogszabályt jogalkotó hatáskörrel felruházott szerv bocsássa ki.
 2. A jogszabály illeszkedjék a jogforrási hierarchiába.
 3. Megfelelő módon legyen kihirdetve.
 4. Feleljen meg a megalkotására előírt speciális eljárási szabályoknak.
-

A JOGSZABÁLYOK HATÁLYA

A jogszabályok hatálya azt jelenti, hogy az adott jogi norma meghatározott időben, területen és személyi körre vonatkozóan végrehajtandó, alkalmazandó.

A hatály fajtái:

- Személyi hatály
- Időbeni hatály
- Területi hatály
- Szervi hatály
- Tárgyi hatály

